



Bindingsværkshusenes egnsfarver på landet

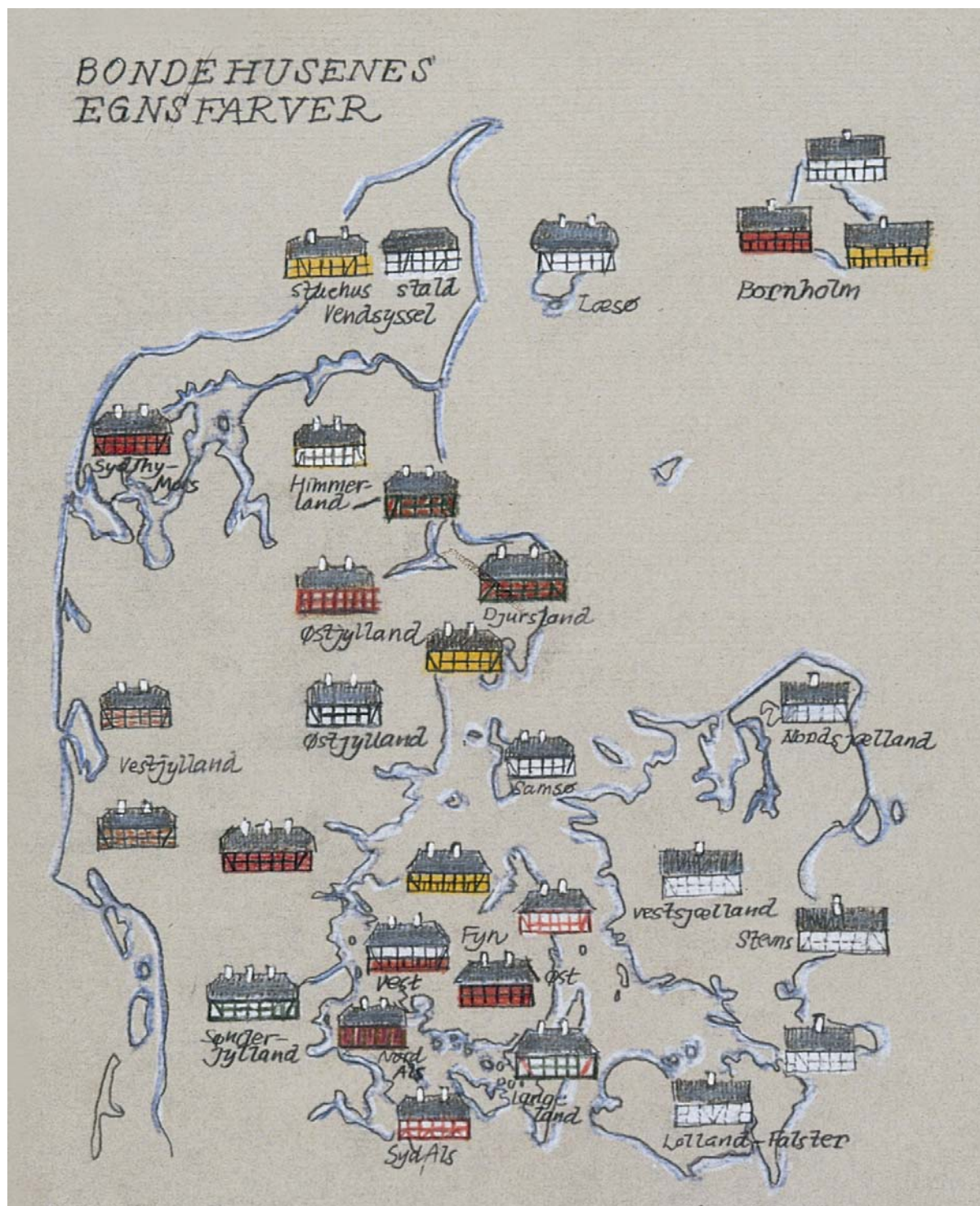
Af Søren Vadstrup, arkitekt m.a.a.
Januar 2012



Bevæger man sig rundt i Danmark vil man lægge mærke til at bindingsværkshusene ude på landet og i landsbyerne har forskellige farver, nogle gange ensfarvede og andre gange med optrukket bindingsværkstømmer.

Er der et system i dette? Har de forskellige egne i landet særlige farver?

Ja. De har de faktisk. I hvert fald før i tiden – før 2. verdenskrig. Og mange bindingsværkshuse har også beholdt disse farver, selv om de er blevet kalket, malet og vedligeholdt mange gange siden. Andre huse er så ombyggede og forandrede, at de har mistet dette egnspræg.



Tegningen viser principperne i land-bindingsværkshusenes farver i de forskellige egne af Danmark, således som situationen så ud indtil for en menneskealder siden. Selv om billedet i virkeligheden er noget mere broget, er der en række helt klare tendenser:

Det mest typiske træk er, at bindingsværkshusene på **Sjælland og Lolland-Falster** er hvidkalkede, **uden** opstregning/opstolpning/opstølpning af bindingsværket med sort eller andre farver.

I Jylland, på Fyn og Bornholm kan bondehusene også godt være hvide, men de har næsten altid trukket selve bindingsværkskonstruktionen op med forskellige farver. Den overvejende del af landhusene er dog kalket i forskellige farver: Gult, rødt eller dodenkopf.

Bindingsværket har altid mørkere nuancer end "tavlene": Rødt, dodenkopf, sort, brunt, grønt eller gråt - endda ofte yderligere "stafferet" med tynde kontrast-farvede kanter eller fuger, for rigtigt at fremhæve bindingsværkskonstruktionen.

Det sjællandske hvidkalkning "over stok og sten", er måske et træk, som oprindeligt har været gældende over hele landet? I hvert fald ser man ofte i de andre landsdele, at mindre betydende facader som udhuslænger, portrum, gårdsrum er kalket hvide uden opstolpning.

Tegningen viser som nævnt nogle tendenser, som dog ikke er fuldstændigt dækkende, da der jo som bekendt (heldigvis) findes individualister overalt.

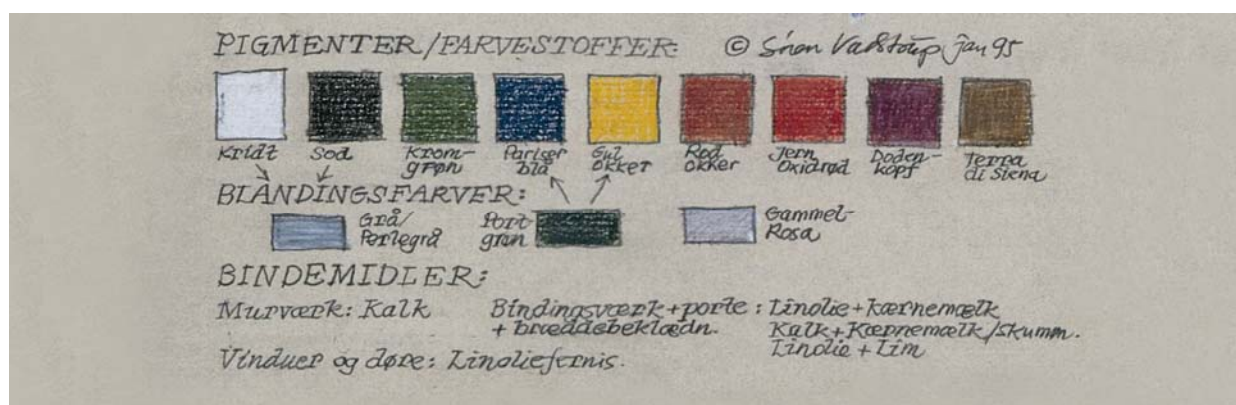
På **Fyn** er det ikke ualmindeligt at væggene har to farver, f.eks. gult eller rødt forneden og hvidt for oven. Andre bondehuse kan være ensfarvede. Der er en tendens til gult på Nordfyn, rødt på Syd- og Vestfyn og hvidt på Østfyn.

I **Øst- og Sønderjylland** samt **Djursland** dominerer de røde og gule farver, på Als i en særlig mørkviolet udgave med godt med dodenkopf, også kaldt Caput Mortuum ("Dødningehoved"), i.

I **Nørrejylland** og på **Læsø** dominerer hvidkalkningen igen, evt. med gulkalkede stuehuslænger. Bindingsværket er sort. I Sydthy og på Mors er husene dog overvejende rødkalkede.

Tager vi til **Vestjylland** er kun bindingsværket malet, mens murværket står ubehandlet - i murstenenes ofte mørkrøde farve.

På **Bornholm** er bindingsværkshusene generelt hvide på nordøen, mens de er gule sydpå og røde midtpå. Selve bindingsværket er trukket op med brun eller sort farve.



De **farvestoffer** (pigmenter), der har været anvendt, til at fremstille de ønskede farver med, er vist nederst på tegningen. Bønderne har købt pigmenterne som tørfarver i deres materialehandel og ofte blot rørt dem i kalken uden yderligere blanding indbyrdes. Den hvide kalk har gjort farverne lyse og pastelagtige. Et kendt trick til at få kalken til at binde mere farve, f.eks. ved kraftige røde farver, var at blande lidt kærnemælk/skummetmælk eller kopis i kalkfarverne. Herved kunne det hvide i kalken næsten elimineres.

På det mørkere bindingsværk samt bræddetæklædninger og porte er farverne ligeledes gjort kraftigere, dels ved at blande f.eks. dodenkopf i den røde farve - eller gult i pariserblåt ("portgrøn"), dels ved at forstærke kalkens bindekraft med kærnemælk/skummetmælk (kalk-kasein). Man kunne også gå over til helt andre bindemidler for farverne på bindingsværket, f.eks. træbjærev, men det mest almindelige var kalk-kaseinfarve.

På døre og vinduer har bindemidlet været linolie eller linolie iblandet kærnemælk/skummetmælk eller lim. Ønskede man hvide vinduer, måtte man her benytte det hvide pigment blyhvidt.

Det gælder iøvrigt, at de blå og grønne pigmenter har været de dyreste, hvorfor de enten er anvendt yderst sjældent på landbohusene - eller brugt på særlige detaljer som f.eks. vinduer eller døre.

Farver på bindingsværk

Overkalket bindingsværk

Pudsede tavl

Tavl

Hvidtekalk
Kalkfarve (gul okker)
K alkfarve (rød okker)

Tømmer

Kalkkasein (kridt) **(1)**
Kalkkasein (gul okker) **(2)**
Kalkkasein (rød okker) **(3)**

Opstreget bindingsværk

Pudsede tavl

Hvidtekalk
Hvidtekalk
Hvidtekalk
Hvidtekalk
Hvidtekalk

Sodsort (kønrøg) **(4)**
Dodenkopf **(5)**
Rød okker
Kromoxidgrøn **(6)**
Brændt umbra **(7)**

Kalkfarve (gul okker)

Sodsort (kønrøg)

Kalkfarve (rød okker)
Kalkfarve (rød okker)
Kalkfarve (rød okker)

Sodsort (kønrøg)
Dodenkopf
Brændt umbra

Tavl i blank murværk
(synlige mursten)

Gule mursten
Gule mursten
Gule mursten

Sodsort (kønrøg)
Grøn umbra **(8)**
Brændt umbra

Røde mursten
Røde mursten

Sodsort (kønrøg)
Brændt umbra

Pigmenter

1. Kridt (slemmet kridt)
2. Gul okker
3. Rød okker
4. Sodsort (kønrøg)
5. Dodenkopf
6. Kromoxidgrøn
7. Brændt umbra
8. Grøn umbra

Bindemidler

Læsket kalk og kalkfarve (pudsede tavl)
Kalkkaseinfarve (overkalket bindingsværk og opstreget bindingsværk)
Kaseinlimfarve (opstreget bindingsværk)
Træbjærefarve (opstreget bindingsværk)
Linolie (opstreget bindingsværk)